

بررسی علل کمبود رشد در بره‌ها در یک گله گوسفند

دکتر فریدون امینی - عضو هیأت علمی مؤسسه تحقیقات دامپروری کشور

چکیده

این بررسی بر روی گوسفندان دورگ موسسه تحقیقات دامپروری کشور انجام گرفته است تعداد بره‌های کم رشد یا به عبارتی عقب‌افتاده در این گله از حد معمول بالاتر می‌باشد. عدم رعایت اصول در دورگ‌گیری و تلاقی خویشاوندی مهمترین علل عقب‌افتادگی رشد در این گله تشخیص داده شد. بره‌های عقب‌افتاده به درمان‌های رایج جهت اضافه وزن و بهبود رشد جوابی ندادند. بهترین روش پیشگیری از عقب‌افتادگی بره‌ها سالانه دامها و حذف دامهای پیر، لاغر، ضعیف و بیمار از گله و رعایت اصول به نژادی می‌باشد.

مقدمه

کمبود یا عقب‌افتادگی رشد (Retarded growth) که در اصطلاح عامیانه به آن شیرسوزی یا وازدگی گویند با کوچکتر و ضعیف‌تر بودن بره از سایر بره‌های هم سن خود مشخص می‌گردد. پشم اینگونه بره‌ها ظاهری کثیف و ژولیده داشته و اغلب مستعد ابتلا به انواع بیماریها می‌باشند. در زمان بلوغ نیز به علت وزن کم قادر به جفت‌گیری نیستند و می‌بایست از گله حذف شوند. در بازرسی گوشت، لاشه آنها به علت لاغری مفرط بسیار نامرغوب بوده و اکثراً ضبط می‌شوند. رشد این قبیل دامها ناچیز و نگهداری آنها غیر اقتصادی و سبب ضرر و زیان به دامدار می‌گردد. در سال ۱۳۶۹ یک مطالعه بر روی بره‌های حدود سه‌ونیم ماهه گوسفندان ایرانی و خارجی از نظر عقب‌افتادگی رشد در موسسه تحقیقات دامپروری حیدرآباد انجام گرفت که نتایج آن به شرح جدول ۱ است.

روش کار

جهت انجام این بررسی ابتدا کلیه بره‌های حدود ۳/۵ ماهه وزن کشی گردیدند. وزن بره‌ها که اکثراً در یک فاصله زمانی بدینا آمده بودند از ۷ تا ۳۳/۵ کیلوگرم نوسان داشت. بره‌های ۷ تا ۱۶ کیلوگرم به عنوان بره‌های کم رشد ارزیابی شدند و ۳۳ رأس بودند که از این تعداد ۲۱ رأس آن ماده و ۱۲ رأس بقیه نر بودند. جهت تسریع در رشد بره‌ها طی ۴۵ روز اعمال زیر انجام گردید.
۱- روزانه ۸۰۰ cc شیر میش با دستگاه مخصوص به کلیه

بره‌ها خوراندند شد.
۲- چهار بار تزریق بفاصله یکروز در میان از داروی Rubesfer (داروی معدنی که حاوی اکثر میکرو و ما کروالمانهاست) با دز ۲۰۰ cc به ازای هر ۱۰ کیلوگرم وزن زنده دام به روش زیرجلدی به کلیه بره‌ها تزریق گردید.
۳- بعد از یک هفته ۲۰۰ cc ویتامین AD3E در یک لیتر شیر مصرفی روزانه اضافه گردید و به کلیه بره‌ها خوراندند شد.
۴- در ۴۵ روز طول مدت آزمایش مقدار ۲۵۰ گرم بازای هر رأس بره از کنسانتره مخلوط جو، سبوس و کنجاله که به نسبت ۷۹، ۲۰ و ۱۰ تهیه شده بود استفاده گردید.
۵- از Streptomycin و Penicillin در شیر مصرفی روزانه به میزان ۲۰۰۰۰۰ واحد بین‌المللی و ۲۵۰ میلی‌گرم بازای هر رأس بره جهت پیشگیری از بیماریهای عفونی از قبیل اسهال، پنومونی و غیره در تمام مدت ۴۵ روز استفاده شد.

۲- دورگ‌گیری (Crossbreeding)

دورگ‌گیری بجز در نسل اول و تا حدود کمی در نسل دوم که به علت پدیده هتروزیس سبب بهتر شدن وضعیت بره‌ها می‌شود در نسل‌های پائین‌تر سبب نارسائیهائی در بره‌ها می‌گردد. بطوری که تلاقی دام نر پرتولید خارجی با دام ماده کم تولید داخلی سبب بروز نارسائیهائی در بره‌ها می‌شود. زیرا احتمال چند قلو زائی در دام ماده طی چند نسل بالاترته و مقدار شیر دام جهت پرورش بره‌ها کافی نمی‌باشد که همین عامل سبب کمبود رشد در بره‌ها می‌گردد.

یا به عبارتی صفات مادری با صفات پدری در نسل‌های پائین مطابقت و هماهنگی پیدا نمی‌کنند. بطور مثال چندقلو زائی از نسل پدری و شیرواری که از نسل مادری و پدری به میش به ارث می‌رسد در نسل‌های پائین با یکدیگر مطابقت و هماهنگی ندارند.

جدول ۱- نتیجه مطالعه بر روی بره‌های حدود ۳/۵ ماهه گوسفندان ایرانی و خارجی از نظر عقب‌افتادگی رشد که در مؤسسه تحقیقات دامپروری انجام شده است.

نژاد	توضیح نژادی	تعداد دامهای بالغ نر و ماده	تعداد بره‌های زیر یکسال
۱- قزل	نژاد شیری گوشتی ایران (منطقه آذربایجان شرقی)	۹۷	۶۴
۲- سنگسری	نژاد گوشتی ایرانی (سمنان)	۸۰	۵۰
۳- مغانی	نژاد گوشتی (اطراف دشت مغان)	۶۵	۲۵
۴- کیوسی	نژاد شیری چند قلو زاکه از یونان وارد شده است	۴۳	۳۰
۵- سوفولک	نژاد گوشتی که از کشور بلژیک وارد شده است	۷	۵
۶- قزل کیوسی	دورگه قزل با کیوسی (از G1 تا G5)*	۱۲۴	۵۵
۷- قزل سوفولک	دورگه قزل با سوفولک (از G1 تا G5)	۹۴	۴۸
۸- مغانی سوفولک	دورگه مغانی با سوفولک (از G1 تا G5)	۴۵	۲۸
۹- آرخامرینوس	نژاد پشمی که از شوروی سابق وارد شده است	۲۸	۱۲
جمع		۵۸۳	۳۱۷
تعداد کل			۹۰۰ رأس

G مخفف Generation بمعنی نسل می‌باشد. در این مطالعه دورگ‌گیری بطریقه Back-cross با قوچ نژاد اصلاح کننده انجام گرفته است.

۳- سن

با ازدیاد سن قدرت باروری کاهش یافته و به نسبت نتاج پیر، ضعیف و لاغر می‌باشند که این امر در میش‌های مسن هم صادق می‌باشد و اینگونه میش‌ها بره‌های لاغر و وازده تولید می‌کنند.

۴- بیماری

وجود بیماری‌های مزمن در گله دامهای بالغ مثل پنومونی، گندیدگی سم، ورم پستان و غیره و در گله دامهای جوان مثل کوکسیدیوز، اسهال و سایر موارد سبب وازدگی در بره‌ها می‌گردد که اکثر این بیماری‌ها این گله گوسفند تحت کنترل در آمده است.

۵- تولد آخر فصل

در گوسفند داری‌های نیمه صنعتی بره‌ها را یک زمان از شیر می‌گیرند، لذا بره‌هایی که دیرتر بدنیاً آمده‌اند شیر کمتری مصرف می‌کنند. در عین حال تغییر فصل نیز ممکنست سبب تغییراتی در شیرواری میش‌ها گردد و سبب کم شدن آنها شود که اثراتی روی بره‌ها دارد. تغییرات درجه حرارت در فصول مختلف می‌تواند اثراتی بر روی رشد بره‌ها داشته باشد. بطور مثال میزان رشد بره‌ها در فصل گرم‌تر از فصل سرما می‌باشد و حتی بعضی از بره‌ها کمبود وزن هم در اثر گرما داشته‌اند.

۶- قبول نکردن بره توسط مادر

عامل مهمی در وازدگی بره‌ها می‌باشد که علت آن نیز نخوردن شیر کافی است.

۷- پائین بودن وزن تولد

وزن تولد اهمیت مهمی در رشد آتی بره‌ها دارد. متوسط وزن تولد بره‌های کم‌رشد نر و ماده آن برابر ۵/۴۵ کیلوگرم می‌باشد که ۱/۵۵ کیلوگرم کمتر است.

پیشگیری

جهت پیشگیری رعایت موارد زیر لازمست:

۱- انتخاب (Selection)

انتخاب و حذف سالیانه دامها و ذیح میش‌های پیر و لاغر و کم تولید و نیز دامهایی که مبتلا به کوری پستانها، خرابی دندانها (شل شدن) و بیماری‌های مزمن می‌باشد.

۲- تغذیه

تغذیه کافی دام در زمان آبستنی و خوراندن ویتامینها و املاح مورد نیاز و یا تزریق آنها به دام در صورت لزوم.

۳- دارو درمانی

خوراندن داروهای ضد انگل وسیع‌الطیف در اوایل بهار و پائیز، تزریق واکسنهای مختلف در مواقع معین، درمان سریع و به موقع دامهای بیمار. کلیه موارد فوق در داشتن دامهای سالم و در نتیجه بره‌های مطلوب کمک موثری هستند.

شکل شماره ۱- نژاد آرخامرینوس، مقایسه بره سالم با بره هم سن وازده

شکل شماره ۲- بره‌های دورگ مغانی سوفولک، مقایسه بره سالم با بره هم سن وازده

جدول شماره ۲- مشخصات بره‌های عقب‌افتاده مورد مطالعه

ردیف	نژاد	جنس	سن	وضعیت تولد	وزن زمان تولد (Kg)	وزن در شروع آزمایش (Kg)	وزن ۱۵ روز بعد	وزن ۳۰ روز بعد	وزن ۴۵ روز بعد
۱	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۲/۷۰۰	۷	۷	۸/۵	۹
۲	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۴	۹	۹	۹	۱۰/۵
۳	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۲/۸۰۰	۱۰	۱۰/۵	۱۱	۹
۴	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۴	۹	۱۰	۹	۱۳
۵	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۲/۷۰۰	۱۰/۵	۱۱/۵	۱۳/۵	۱۳
۶	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳/۸۰۰	۱۲/۵	۱۴	۱۵/۵	۱۶
۷	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۴/۲۰۰	۱۲/۵	۱۱/۵	۱۴/۵	۱۴/۵
۸	کیوسی خالص	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۲/۸۰۰	۱۳/۵	۱۴	۱۷	۱۷
۹	کیوسی خالص	♂	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۴/۲۰۰	۱۳/۵	۱۴/۵	۱۵/۵	۱۵/۵
۱۰	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۴/۲۰۰	۱۴	۱۵	۱۷/۵	۱۹
۱۱	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳/۶۰۰	۱۶	۱۷	۱۸/۵	۱۸
۱۲	کیوسی خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳/۶۰۰	۱۴	۱۴	۱۳/۵	۱۴/۵
۱۳	قزل کیوسی	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۱۰۰	۷/۵	۹	۱۰/۵	۱۰/۵
۱۴	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴	۸	۹/۵	۱۱/۵	۱۱
۱۵	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳/۷۰۰	۹	۱۰/۵	۱۰/۵	۱۱
۱۶	قزل کیوسی	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴	۱۰	۱۱	۱۰/۵	۱۱
۱۷	قزل کیوسی	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۱۰۰	۱۴	۱۵	۱۵	۱۶
۱۸	قزل کیوسی	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۱۰۰	۱۰/۵	۱۱	۱۳	۱۳
۱۹	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۷۰۰	۱۴	۱۵	۱۷	۱۸
۲۰	قزل کیوسی	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۵۰۰	۱۴/۵	۱۵	۱۷	۱۷
۲۱	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳/۶۰۰	۱۳/۵	۱۳/۵	۱۴/۵	۱۴/۵
۲۲	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۲۰۰	۱۴	۱۶	۱۴/۵	۱۲/۵
۲۳	قزل کیوسی	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۹۰۰	۱۵	۱۵	۱۷	۱۷/۵
۲۴	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۵	۱۵	۱۶	۱۷	۱۵
۲۵	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۵/۱۰۰	۱۵	۱۷	۱۸/۵	۱۶/۵
۲۶	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴/۲۰۰	۱۶	۱۷	۱۸/۵	۱۸
۲۷	قزل کیوسی	♀	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۴/۶۰۰	۱۵	۱۴	۱۶	۱۶/۵
۲۸	سوفوک خالص	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳/۹۰۰	۱۰/۵	۱۱	۱۰/۵	۱۱
۲۹	سوفوک خالص	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۲/۸۰۰	۱۱	۱۳	۱۱/۵	۱۲/۵
۳۰	سوفوک خالص	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۴	۱۱	۱۲/۵	۱۳	۱۲
۳۱	آرخا مریئوس	♀	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳/۸۰۰	۷/۵	۷	۷	۷/۵
۳۲	آرخا مریئوس	♂	حدود ۳/۵ ماهه	دوقلو	۳	۱۲	۱۵	۱۷	۱۷/۵
۳۳	آرخا مریئوس	♂	حدود ۳/۵ ماهه	یک‌قلو	۴/۷۰۰	۱۳	۱۴/۵	۱۶/۵	۱۶

می‌گردد و نتایج حاصله با مداخله با مخرجی که دامدار جهت درمان متحمل می‌گردد بسیار ناچیز است و بهترین راه، پیشگیری از بروز وازدگی می‌باشد.

منابع مورد استفاده

- 1- C. C Banerjee, 1988; A textbook of animal husbandry
- 2- O. H Siegmund, 1973, The Merck veterinary manual.
- 3- D. C Blood et al, 1983, A textbook of diseases of cattle, sheep, pigs, goats and horse.

طی سه بار وزن کشی به مدت ۱۵ روز ۷ رأس از ۳۳ رأس بره مورد بررسی نه تنها اضافه‌وزنی نداشتند بلکه افت وزن نیز داشتند یا به عبارتی ۲۱ درصد بره‌ها افت وزن داشتند.

- ۱۱ رأس از ۳۳ رأس بره‌های کم‌رشد ۵/۰ کیلوگرم اضافه وزن طی مدت ۴۵ روز داشتند یا به عبارتی ۳۲ درصد بره‌ها در این گروه قرار داشتند.

- فقط ۳ رأس از بره‌های کم‌رشد حدود ۳ کیلوگرم در مدت ۴۵ روز اضافه وزن داشتند یا به عبارتی ۹ درصد از این بره‌ها به درمانهای فوق جواب دادند.

با توجه به آمار و ارقام فوق نتیجه می‌گیریم که بره وازده یا کم‌رشد را نسبتاً در زمان نمودن زیر سبب هدر رفتن نیرو و داروهای گوناگون و سرمایه

در انتها ذکر این مطلب ضروریست که خوردن شیر مادر مهمترین عامل در جلوگیری از وازدگی در بره‌ها می‌باشد و مبیاست در همان دوران چند ماهه اولیه زندگی صورت گیرد. بعد از چند ماهه اولیه زندگی خوردن شیر اثری روی رشد بره‌ها ندارد.

نتیجه گیری

در طی ۴۵ روز مدت بررسی بر روی بره‌های کم‌رشد، ۵ رأس از ۳۳ رأس تلف گردیدند یا به عبارتی ۱۷ درصد تلفات در بین بره‌های کم‌رشد باتمام مراقبتهای لازمه اتفاق افتاد (میزان نرمال تلفات بره‌ها حداکثر ۵ درصد می‌باشد).